

УДК: 061:908(234.3+262.3)

Bibliid 1451-3188, 23 (2024)

Год XXIII, бр. 85, стр. 135–150

Изворни научни рад

Рад примљен 29. 1. 2024. године

Рад одобрен 12. 2. 2024. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.85.9

УЛОГА РАДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ/САВЕЗА АЛПЕ-ЈАДРАН НА ПОСТЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

*Митко АРНАУДОВ, Никола ХАЏИЋ**

Анстракт: Кроз студију случаја Савеза Алпе-Јадран аутори су у предметном раду настојали да представе један од модела регионализације који утиче на просперитет и благостање становништва које живи у регионима-чланицама регионалних оквира сарадње. У конкретном случају, реч је о моделу регионалне сарадње који је покренут са нивоа локалних власти, а који је допринео социјалном бољитку, као и променама регионалних економских, али и политичких околности у ширем европском окружењу. У том смислу, у раду се апострофира развој односа између бивше Југославије, Аустрије и Италије који је био учвршћен чином приступања тадашњих југословенских република у радну заједницу Алпе-Јадран. Полазећи од претпоставке да је у савременим околностима ова иницијатива у великој мери маргинализована, аутори су настојали да разоткрију могућности њене поновне афирмације у контексту пружања доприноса интензивирању европских интеграција и „релаксирању” политичких односа и између држава насталих на постјугословенском простору.

Кључне речи: Савез Алпе-Јадран, сарадња, регионализација, интеграција, политичке околности, европске интеграције.

* Институт за међународну политику и привреду, Београд. E-mail: mitko@diplomacy.bg.ac.rs.
Факултет политичких наука, Београд. E-mail: hadzic307322@student.fpn.bg.ac.rs.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошких иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

1) УВОД

Савез Алпе-Јадран у институционалном смислу постоји 45 година. Тренутно ова иницијатива окупља нешто више од 20 покрајина, жупанија и општина из Аустрије, Хрватске, Мађарске и Словеније у којима живи око 5,5 милиона људи. Седиште Савеза је у Клагенфурту при Канцеларији Корушке покрајинске владе. Заправо реч је о најстаријој и највећој регионалној организацији у средњој Европи којој намерава да се прикључи и АП Војводина. У том контексту АП Војводина је званично поднела писмо о намерама о приступању овом Савезу 6. октобра 2022. године.¹ Писмо о намерама потписао је председник Покрајинске владе Игор Мирковић у Грацу, заједно са гувернером Штајерске, Кристофером Дрекслером (*Christopher Drexler*), који је у том тренутку председавао Савезом. Тако је Војводина постала прва из региона Западног Балкана која ће бити део ове мреже.² У облику у којем постоји до данас Савез је основан крајем 2013. године. Тим чином постао је и званични наследник Радне заједнице Алпе-Јадран основане у Венецији 20. новембра 1978. године.³ Прва званична употреба термина „Алпе-Јадран“ забележена је од стране Удружења љубљанског сајма 1964. године.⁴ Савез чине покрајине Корушка, Штајерска као и, најнеразвијеније подручје Аустрије још из времена Хладног рата, покрајина Бургенланд (хрв. Градишће), затим Истарска, Карловачка, Крапинско-загорска, Копривничко-крижевачка, Међумурска, Вараждинска, те Вировитичко-подравска жупанија из Хрватске, Заједница општина Словеније и мађарска жупанија Вас. Истарска жупанија једна је од оснивача Савеза Алпе-Јадран (*Alps Adriatic Alliance*).⁵

2) АЛПЕ-ЈАДРАН КАО МОДЕЛ ОДРЖИВЕ РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ И ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Простор који заузима Савез, од давнина је познат по свом високом степену међуекономске, међурегионалне и интрарегионалне сарадње са својим суседима у многим областима, а пре свега у областима туризма, угоститељства, културе и образовања. Алпско-Јадрански савез подстиче и

¹ „Vojvodina u savezu regionalne organizacije Alpe-Jadran“. Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=NwcozoDMlKM>, 24.12.2023.

² Вера Корпонаић, „Војводина у савезу регионалне организације Алпе-Јадран“, РТВ, 6. октобар 2022. Интернет: https://rtv.rs/sr_ci/vojvodina/novi-sad/vojvodina-u-savezu-regionalne-organizacije-alpe-jadran_1379412.html, 17.1.2024.

³ History | Alps-Adriatic Alliance, доступно на: <https://alps-adriatic-alliance.org/history/>, 22.5.2023.

⁴ *Ibid.*

⁵ Savez Alpe-Jadran (Alps-Adriatic Alliance). Интернет: <https://www.istra-istria.hr/medjunarodna-suradnja-arhiva/pages/savez-alpe-jadran-alps-adriatic-alliance.html>, 27.12.2023.

јача међурегионалну сарадњу на подручју Алпско-Јадранске регије као и ширег простора Паноније преко заједничких пројеката који се у највећој мери финансирају из фондова Европске уније. У том контексту требало би најпре утврдити улогу Алпско-Јадранске радне заједнице, њен допринос у поспешивању регионалне сарадње, али и њен суштински допринос у кризним временима који је у великој мери утицао на међусобно политичко поверење актера. Прво питање односи се на прецизирање ширине тог простора као и његовог назива којег не одређују само географска позиционираност земаља чланица Савеза, већ и његова историјска компонента. Наиме, ако пажљиво размотримо све чланице Савеза и њихову географску компоненту уочићемо пуно нејасноћа и не баш сасвим јасне критеријуме за чланство, попут тога да земље као што су Француска, Швајцарска, Монако или Лихтенштајн ипак нису део тог Савеза. Занимљива је и чињеница да иако су ове четири земље у географском смислу део алпског региона, ипак ниједна њихова регија до данас није постала део овог Савеза. Говорећи стриктно у смислу региона Алпе-Јадран, овај регион би чиниле искључиво Италија и Словенија, као једине земље које су алпске и са излазом на Јадранско море. Међутим, оно што ову регију додатно одређује и даје јој на ширини и потенцијалним проширењима, и евентуално новом чланству, јесте њен положај који је на раскршћу три европске макрорегије Дунавске, Алпске и Јадранско-јонске. Историјски посматрано њена специфична тежина тиме је осликана, а кроз њену умешаност у готово све европске ратове и тоталитарне режиме у 20. веку чини је посебно успешном и узором другим регијама.⁶ Заправо реч је о иницијативи, односно савезу који је посвећен умрежавању у смеру ојачавања регионализма, пружању доприноса развоја европске идеје, али и побољшавању услова живота и прилика која се тичу директно обичних грађана.

3) НАСТАНАК, СВРХА И ОРГАНИЗАЦИЈА

У историјском контексту Хладни рат је имао снажан утицај на регију. Регионални сукоби кроз историју преклапали су се са идеолошком конфронтацијом између источног и западног блока и сиве зоне, између којих је била несврстана Југославија. Међутим, морамо истаћи да је реч о мрежи која је утемељена на вредностима једнакости и партнерства, те да делује у складу са принципима различитости, повезаности и одрживости. У том контексту она има за циљ да поспешу и унапреди цивилно друштво, да стимулише кохезивни регионални развој, обезбеди знање, вештине и

⁶ Jan Brousek, "The concept of Peace Region as Alternative to (Traditional) Political Autonomy: experiences from the Project Building the Peace Region Alps-Adriatic", *Journal of Ethnic Studies*, 2018, бр. 81, стр. 93.

способности промовишући прилике за целоживотно учење и да обезбеди одрживу прилагодљивост.⁷ Иако се геополитичка ситуација знатно променила од завршетка Хладног рата, и даље се суочавамо са последицама – присуством више мањинских група на територијама новостворених држава. Од оних који говоре немачки и ладински у Јужном Тиролу (Италија), до словеначке мањине у Корушкој и Штајерској (Аустрија) и Италији, као и италијанске мањине у Словенији и Хрватској, на територији региона Алпе-Јадран живи велики број народа који немају заједнички језик или културу. Сходно томе, постаје евидентно зашто се границе често доживљавају као отворене ране или барем као „ожиљци историје“, како их Роберт Шуман (*Robert Schuman*) назива.⁸ Ово „трусно“ подручје, политички гледано, део је Хабсбуршке монархије све до 1918. године а, с друге стране, било је подложно територијалним и етничким сукобима читавих шест деценија након завршетка Првог светског рата. Затим, расправе Аустрије и Југославије о судбини Корушке после 1945. године, региона на који је Југославија полагала право од краја Првог светског рата, потом дијаметрално супротних ставова, Југославије и Италије, око источног италијанског пограничног региона, посебно града Трста на који је југословенско руководство (словеначко) полагало право још од 1930-их. Аустрија и Италија су имале озбиљне политичке и дипломатске проблеме у вези са регијом Јужног Тирола, углавном насељеном становништвом које говори немачким језиком, иначе подложном узнемиравању током фашистичког периода. Имајући у виду све ове факторе и чињеницу да ове земље нису припадале истој групи држава, сваки међусобни развој и иницијатива ка међусобној сарадњи делују запањујуће.⁹ У интервјуу за магазин „Nacional“ надвојвода Карло Аустријски (*Karl von Habsburg-Lothringen*), најстарији син Отоа вон Хабсбурга (*Otto von Habsburg*), изданак хабсбуршке лозе и царски престолонаследник, на питање о подршци и доприносу његовог оца независној Хрватској и њеном путу ка ЕУ, у одговору износи да је његов отац био етикетиран као хладноратовски борац јер се залагао за слободу народа Централне и Источне Европе у времену када политичка тензија још није била осмишљена. Такође, додаје да је подршка његовог оца Хрватској независности ишла руку под руку са самом суштином оснивања Радне групе Алпе-Јадран у Паневропској унији, самим тиме доводећи у директну везу подршку његовог оца тој иницијативи и

⁷ About | Alps-Adriatic Alliance. Интернет: <https://alps-adriatic-alliance.org/about/>, 28.12.2023.

⁸ Jan Brousek, “The concept of Peace Region as Alternative to (Traditional) Political Autonomy: experiences from the Project Building the Peace Region Alps-Adriatic”, *Journal of Ethnic Studies*, 81/2018, стр. 94.

⁹ Karlo Ruzicic-Kessler, Regional Cooperation in Europe: Austria, Italy, Yugoslavia and the “AlpsAdriatic” Region, Paper presented at the conference „Europa regija i mediteran. Kamo ide Hrvatska?“, Сплит, 23. октобар 2015, стр. 93.

хрватској независности.¹⁰ С тим у вези, ова изјава надвојводе Карла вишезначно се може тумачити. Пре свега то су два супротстављена становишта. Прво, из угла блиског идеји националног отрежњења народа на Балкану, које своју постхладноратовску борбу заснива и води на чврстим, рационалним и оптимистичним темељима сигурне и извесне будућности, мирне коегзистенције народа на Балкану, непрестаном расту и развоју економије и помирењу народа на овим просторима, који прихвата и признаје историјске аксиоме и истине, и оног другог који сваки вид сарадње, такмичења и међузависности не валоризује и не посматра кроз примере добре праксе, већ искључиво манипулише историјским чињеницама говорећи неистине и користећи их искључиво у дневно политичке сврхе. Притом не водећи рачуна о контексту и шанси која им се указује. Овај други угао је погубан и оптерећује националне вође на овим просторима поткопавајући дугорочно сваки вид искрене регионалне сарадње и модернизације прожете европском перспективом. Мрежа свим заинтересованим деоницима стоји на располагању за олакшање сарадње у оквиру пројеката и искоришћавање одговарајућих ЕУ програма, али и за сарадњу на већ доказаним *people-to-people* пројектима, суфинансираним из заједничког буџета. Савез има тематске координационе тачке (*thematic coordination point* – ТСП) које покривају 11 подручја. За сваку кооперациону тему једна од чланица преузима вођење, те она представља тематску координациону тачку. Тај ТСП је контактни партнер за све чланице које су заинтересоване за ту тему и наравно контактна особа за све заинтересоване за пројекат. ТСП може информисати о отварању позива за пројекте унутар програма, може организовати или покренути приредбе и сајмове на тему пројекта или развити властите пројекте. ТСП мора бити добро повезан с важним деоницима на тематском подручју које заступа. Друга страна сарадње је и властити заједнички буџет којим располаже Савез Алпе-Јадран, и из којег се подупире кандидовање пројеката за ЕУ програме и за то потребни припремни радови, а осим тога финансирају се и покровитељства на заједничким пројектима. Пројекти који се пријављују за финансирање могу покривати било коју од 11 кооперацијских тема односно подручја. Подручја су: пољопривреда и завичајно наслеђе; култура; превенција катастрофа; привреда; енергија и животна средина; једнаке могућности; Европа; здравствена заштита; високо образовање; инклузија; мобилност; спорт и туризам. Главна тела Савеза Алпе-Јадран су Веће, Управни одбор, Главни секретаријат, Контактне тачке и Тематске координацијске тачке. Савез Алпе-Јадран, који представља једно од најразноврснијих подручја на

¹⁰ Кристина Олујић, „Karl von Habsburg: 'Ukrajini treba potpora Zapada da dođe do promjene režima u Moskvi'“, *Nacional*, 20.10.2022. Интернет: <https://www.nacional.hr/karl-von-habsburg-ukrajini-treba-potpورا-zapada-da-dode-do-promjene-rezima-u-moskvi/>, 23.1.2024.

континенту у погледу природног и културног наслеђа, има за циљ јачање прекограничних веза између више од 5,5 милиона људи.¹¹

4) СТРАТЕГИЈА АЛПСКО-ЈАДРАНСКЕ ГЕОГРАФСKE РЕГИЈЕ ЗА ПЕРИОД ОД 2019. ДО 2027. ГОДИНЕ

Стратегија Алпско-Јадранске географске регије за период од 2019. до 2027. године представља документ којим се дефинишу приоритети, циљеви и мере за подручје Алпе-Јадран, у сврху достизања стратешких циљева постављених не само на регионалном већ и на транснационалном нивоу. Суштина стратегије је постављање циљева заједничке политике у процесу транснационалног развоја кроз комбинацију и синхронизацију циљева које је идентификовала свака чланица. Битно је истаћи да се овим документом настоји постићи потпуна усклађеност са развојним потребама чланица. Документ има изричит, јасан и прецизан територијални фокус, а сами циљеви, како су дефинисани у њему, обезбеђују ефикасно коришћење идентификованих специфичних потенцијала територијалног развоја у сврху постизања дугорочних транснационалних циљева.¹² У налазима саме Стратегије које су настале на основу поређења различитих стратешких развојних докумената показало се да су приоритетне области разнолике и да у том контексту испуњавају захтеве за добробит простора Алпе-Јадран, а истовремено доприносе јачању и диверзификацији привреде, као и природног и културног наслеђа. Поред тога, стратешки документ предвиђа и анализира сложеност будућих изазова за подручје Алпе-Јадран, те регулише и обезбеђује кохезиван скуп договорених приоритета. У том контексту, а на основну доступних података, дефинисани су следећи заједнички приоритети у оквирума ове иницијативе:

- Креирање конкурентног региона, кроз подстицање компаративне предности за регионално значајне индустрије;
- Повезивање региона кроз повећање међусобне повезаности целог географског подручја;
- Креирање региона благостања кроз побољшање благостања становника у овом географском подручју;

¹¹ ZVEZA ALPE-JADRAN. Интернет: <https://skupnostobcin.si/zveza-alpe-jadran/>, 27.1.2024.

¹² "Strategy of the Alps-Adriatic geographic area 2019–2027 (SAA-2027)", март 2019. Интернет: chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/http://neu.alps-adriatic-alliance.org/wp-content/uploads/2022/04/SAA-2019-2027_FINAL.pdf, стр. 9, 28.1.2024.

¹³ *Ibid.*, стр. 12.

¹⁴ *Ibid.*, стр. 19.

– Креирање региона који ће бити погодан за живот кроз заштиту и побољшање привлачности и стила живота у оквирима региона.¹³

Када је реч о ова четири приоритета, односно о приоритетним циљевима изведеним из стратегије, битно је нагласити да су она идентификована на основу мноштва потреба, захтева и планова која коегзистирају и надмећу се на простору Алпе-Јадрана, те омогућавају алијанси Алпе-Јадран да уједини развој подручја и додатно и дубински подстакне улагања и акције пре свега усмерене тамо где ће имати највећи утицај на просперитет читавог региона. Баш зато овај стратешки документ представља и оцртава стратешке правце, али и компаративне предности и потребе заједнице чланова на простору Алпе-Јадран. Како бисмо у овом раду пружили јаснији преглед приоритета сваке чланице Алпе-Јадрана, навешћемо конкретне приоритетне стратешке области развоја за сваку регију појединачно:

Истарска жупанија

Фокус је стављен на јачање истраживања и развоја, те на примену нових технологија и иновација, побољшање пословног окружења у смеру оснивања и развоја малих и средњих предузећа, као и на развијање кључних привредних грана.¹⁴ Потом, на повећање запошљавања и мобилности радне снаге, развијање образовног система и прилагођавање потреба привредног развоја, унапређење система здравствене и социјалне заштите, развој спорта и рекреације, развој цивилног друштва и социјалног предузетништва, повећање енергетске ефикасности, промовисање обновљивих извора енергије, унапређивање инфраструктурних система итд.¹⁵

Копривничко-книжевачки округ

У фокусу овог округа у стратешком документу Алпе-Јадран стављен је развој делатности прерађивачке индустрије, потом примена информационо-комуникационих технологија, јачање предузетништва и предузетничке климе, рурални развој, развој туристичких капацитета, као и промовисање ресурсне ефикасности кроз израду стратешке, просторне и пројектне документације и студија. Акценат је такође стављен на развој саобраћајне инфраструктуре, комуналне инфраструктуре, на развој инфраструктуре за одрживо управљање отпадом, развој комуникационе инфраструктуре, али и гасификација и развој система јавне расвете. Истовремено пажња је усмерена ка управљању образовањем у смеру ефикаснијег управљања људским ресурсима, модернизацији тржишта рада на нивоу жупаније, потом побољшању здравствених и безбедносних услова становништва, као и

¹⁵ *Ibid.*, стр. 20.

вођењу активне популационе политике, развоју социјалних услуга и цивилног друштва.¹⁶

Крапинско-загорски округ

Када је реч о приоритетима у Крапинско-загорском округу, наведеним у најновијој стратегији иницијативе Алпе-Јадран, битно је истаћи да је пажња усмерена ка развоју и унапређењу привредне и предузетничке инфраструктуре, потом на технолошкој модернизацији и јачању улоге истраживања и развоја, као и развоју туризма и пољопривредне производње. Затим, акценат је на поспешивању и унапређивању образовног система, на доступној и отвореној здравственој и социјалној заштити, развоју људских ресурса, повећању квалитета становања, људске безбедности, али и на јачању капацитета организације цивилног друштва и грађанских иницијатива. Даље, акценат је и на очувању животне средине, као и очувању биолошке и пејзажне разноврсности, развоју саобраћајне инфраструктуре и просторне организације, али и одрживом управљању природним и културним наслеђем.¹⁷

Међумурски округ

Стратегија Алпе-Јадрана као приоритет у овом региону поставља креирање предуслова за јачање конкурентности привреде у глобалу, подршку иновацијама у развоју производа и услуга веће додатне вредности, организацију тржишта и промоције привреде, као и повећање конкурентности пољопривредног сектора, развоја и промоције туристичке понуде. Затим промовисање запошљавања, образовања, јачање здравственог система и квалитета здравствених услуга, јачање положаја угрожених група, јачање цивилног друштва, очување и развој као и промоција свих врста културе, заштите животне средине, системски развој саобраћајне и телекомуникационе инфраструктуре, достизање веће енергетске ефикасности и превентивно деловање у смеру ублажавања утицаја природних и елементарних непогода.¹⁸

Бургенланд

Тежиште је на очувању енергије и енергетској ефикасности, те максималном смањивању утицаја угљен-диоксида (CO₂), потом унапређивању производње енергије из обновљивих извора у региону, као и креирање синергије и сарадње у домену природе–енергије–образовања–културе. Потом,

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*, стр. 25.

¹⁸ *Ibid.*, стр. 28.

као другоразредни циљ постављено је подстицање предузећа и индустрије за даљи раст, развој и квалификацију регионалног тржишта рада, развој ефикасности ресурса, коришћење ресурса у новим енергетским технологија, потом, развој потенцијала у области истраживања, иновација и знања, али и побољшање квалитета живота становништва кроз управљање савременим друштвеним изазовима, мобилношћу, транспортом, инфраструктуром и регионалном сарадњом.

Корушка

Стратегија развоја Корушке подељена је у пет стратешких области, односно на економски капитал, друштвени капитал, културни капитал и природни капитал. У том смислу приоритети Корушке у стратегији су јачање капацитета образовања, проширивање сарадње између науке и индустрије, креирање и ширење база иновација, креирање образовног система оријентисаног ка будућности, побољшање квалитета здравствене неге, одговорност ка рањивим групама, очување и гарантовање културне и језичке различитости, сарадња у областима науке и уметности, заштита животне средине, развој природних ресурса, обновљивих извора енергије, контрола квалитета кроз пружање и вођење транспарентне политике и јавних финансија, а све то у циљу креирања модерне, ефикасне и ефективне администрације.¹⁹

Словенија

Када је реч о Словенији битно је истаћи да је ова земља поставила за наведени период стратегију од 12 циљева:

- Креирање услова за здрав и активан живот усмерен ка прилагођавању цивилних система у оквирима промењене старосне структуре становништва;
- Поспешивање образовања и вештина у смеру квалитетнијег живота и животних услова кроз креативност, иновативност и критичко мишљење, али и одговорно предузетништво;
- Постављање стабилних и одрживих услова за достојанствен живот за све, уз максимално смањење ризика од социјалне маргинализације;
- Очување културног идентитета и језика као основних чинилаца националног идентита;
- Очување економске стабилности кроз обезбеђивање одрживог и инклузивног економског развоја;

¹⁹ *Ibid.*, стр. 17.

- Развој конкурентних, али истовремено друштвено одговорних предузетничких сектора;
- Креирање одрживог инклузивног тржишта рада и концепта одрживог радног века;
- Одржив економски систем утемљен на економском расту који не следи логику повећане потрошње енергената и ресурса;
- Одрживо управљање природним ресурсима;
- Транспарентни правни систем утемељен на принципима заштите свих људских права и слобода;
- Заштита од савремених безбедносних националних, регионалних, европских и глобалних изазова;
- Креирање предуслова за ефикасно и ефективно функционисање јавних управа у циљу пружања квалитетних јавних услуга.²⁰

Штајерска

За регион Штајерска идентификована су четири општа циља како би се подржало постизање визије: сарадња у оквирима региона, али и на регионалном нивоу, јачање економских и истраживачких капацитета, учвршћивање умрежености и мобилности, али истовремено стратегија о одрживости животне средине, као и истовремено обезбеђивање квалитета живота и благостања.²¹

Вараждински округ

Када је реч о Вараждинском округу битно је истаћи да су у стратегији за овај округ постављена три циља: први – раст привреде и запошљавање што би допринело унапређивању пословног окружења и развоју локалне економије утемељене на знању и иновацијама; потом, други циљ – развој људских ресурса, а тиме и побољшање квалитета живота; и трећи циљ – односи се на одрживи територијални развој и одрживо управљање животном средином.

Жупанија Вас

У стратегији су постављена четири циља која се директно односе на жупанију Вас. Реч је о унапређењу регионалне конкурентности која обухвата мере повезане са развојем локалне економске инфраструктуре, али и подршку при запошљавању. Потом развој саобраћајне инфраструктуре, такође у смеру

²⁰*Ibid.*, стр. 33.

²¹*Ibid.*, стр. 38.

подстицања економског развоја. Трећи циљ односи се на одрживо коришћење природних ресурса и креирање предуслова за еколошки одржив туризам и четврти циљ је усмерен ка креирању предуслова за одрживост малих насеља кроз бројне подстицајне мере у привреди и на тржишту рада.²²

Приморско-горанска жупанија

Када је реч о овом региону битно је истаћи да су такође, као и у односу на претходне регије, регионе, округе и жупаније, постављени јасни стратешки циљеви развоја за период од 2019. до 2027. године. Први се односи на развој конкурентне и одрживе привреде која ће додатно поспешити регионално предузетничко окружење, потом фокус је усмерен ка јачању регионалних капацитета за равномеран привредни развој, укључујући и рурална подручја кроз изградњу комуналне и саобраћајно-транспортне инфраструктуре. Трећи циљ је фокусиран на унапређење, даљи развој и одрживост људских ресурса у складу са потребама и потражњом која постоји на савременом тржишту рада кроз унапређење образовног система и самоприлагођавање образовног система потребама привреде и тржишта рада, како у регионалном тако и у међурегионалном контексту, односно у контексту географске целине регије.²³

5) ЗНАЧАЈ СТРАТЕГИЈЕ

Анализа Стратегије Алпско-Јадранске географске регије за период 2019–2027. указује на смернице развоја будући да се на основу стратешких циљева у целини, али и у свакој регији појединачно, јасно може утврдити савремени значај ове иницијативе, њен допринос у суочавању са савременим изазовима у областима енергетике, економије, образовања и безбедности, као и њена улога у креирању својеврсне мреже која ће на вишеструки начин допринети ефективнијем и ефикаснијем превазилажењу савремених регионалних, европских и глобалних изазова кроз удружено и синхронизовано деловање. Заправо, на основу Стратегије може се утврдити да је реч о иницијативи која је јасно одређена савременим тенденцијама које се тичу различитих региона, а не само датог географског подручја. У суштини ова иницијатива доприноси директно, на основу стратешки постављених циљева, локалном развоју једне заједнице или регије и на тај начин доприноси и ширем националном, односно државном развоју, али и развоју географске целине. Ако упоредимо стратешке циљеве и смернице сваке регије засебно, веома једноставно ћемо утврдити да се регије које су чланице Алпско-Јадранске иницијативе

²² *Ibid.*, стр. 42.

²³ *Ibid.*, стр. 45.

суочавају са сличним процесима, и у контексту економског развоја и енергетске одрживости, затим у контексту развоја образовања и поспешивања квалитета људских ресурса, али и у контексту развоја културне посебности, укључујући језичке и идентитетске. Чињеница је да Савез Алпе-Јадран не ужива велику медијску пажњу у регионалним и ширим европским оквирима, па и балканским, али је истовремено чињеница и да усвојена стратегија ове иницијативе оставља огроман простор за анализу практичног значаја иницијативе, у смислу њеног доприноса кроз пружање конкретних решења. Суштина изазова, поред наведених, када је реч о самој иницијативи, представља то што је реч о наднационалном удруживању регија и региона који имају дефинисан статус у одређеним субјектима међународног права, што у одређеним случајевима може да утиче на ефикасност и ефективност међурегионалног повезивања (уколико се суочимо са међудржавним неслагањима). Иницијатива тако у великој мери може допринети поспешивању развоја и регионалне сарадње, а истовремено она и нема суштински значај у актуелним процесима развоја и суочавања са савременим и модерним глобалним изазовима у различитим међународним односима.

6) АП ВОЈВОДИНА И ПРИСТУПАЊЕ САВЕЗУ АЛПЕ-ЈАДРАН

На основу успешно реализованог европског пројекта MATRIOSCA, у којем је преко Канцеларије за европске послове учествовало и Извршно веће АП Војводине, одржан је састанак пројекта „Био Алпе-Адриа-Панонија“ у Марибору. Састанку су присуствовали представници Словеније, Аустрије, Хрватске и Војводине. Током дискусије акценат је стављен на развој еко туризма и пренос знања о производњи и снабдевању органским производима. Припрема пројеката у органској производњи хране одличан је начин да се релевантне институције АП Војводине, као што су надлежни покрајински и општински органи и органски произвођачи, „еко фармери“, укључе у европске пројекте. У неким пројектима Војводина је већ чином подношења писма о намерама могла да учествује, с обзиром на чињеницу да има споразуме о сарадњи са неким од чланица Савеза Алпе-Јадран. Ово заправо представља велику шансу за Војводину, за све њене институције да у савезу и партнерству са неким од најразвијенијих региона Европе, али и са суседним регионима изграђује своје институције, сарађује у области пољопривреде и у свим другим друштвеним областима, посебно у областима, културе, размени младих људи.²⁴ „Војводина има добре капацитете за

²⁴ Вера Корпонајић, „Војводина у савезу регионалне организације Алпе-Јадран“, РТВ, 6. октобар 2022. Интернет: https://rtv.rs/sr_ci/vojvodina/novi-sad/vojvodina-u-savezu-regionalne-organizacije-alpe-jadran_1379412.html, 18.12.2023.

производњу еко-хране, са акцентом на органску производњу хране сертифицираних производа биљног и животињског порекла. У наредном периоду потребно је активирати пројекте који би конкретно допринели развоју ове бранше. Средства ЕУ у оквиру програма прекограничне сарадње и фондови ЈИЕ свакако представљају прилику коју треба искористити“, рекла је Сања Чутурилов, из Канцеларије за европске послове која је учествовала на састанку.²⁵ Председник Покрајинске владе Игор Мировић и председник Владе Покрајине Штајерске Кристофер Дрекслер (*Christopher Drexler*) потписали су у Грацу Писмо о намерама о приступању АП Војводине регионалном Савезу Алпе-Јадран. „Ово је велика шанса за АП Војводину да у Савезу и партнерству са једним од најразвијенијих региона Европе, али и са суседним регионима, изграђује институције и сарађује у области привреде, и другим друштвеним областима, са акцентом на образовању и култури“, изјавио је тада Мировић. „Настојимо да сарађујемо са развијенијима од нас, и да сарадњом на свим нивоима дођемо до конкретних пројеката и програма које ћемо понудити нашим грађанима“, нагласио је председник Мировић, и додао да је током састанка било речи и о размени и повезивању младих људи, истакавши да имамо развијене установе и институте са стручним људима. „Покрајина Штајерска председава Савезом Алпе-Јадран и подржава чланство Војводине, чијим се приступањем отвара могућност придруживања и за регионе из земаља Западног Балкана. Покрајина Војводина је кључни партнер Штајерске. Желимо да предузмемо конкретне кораке у оквиру наше заједничке агенде“, изјавио је председник Владе Штајерске Кристофер Дрекслер. Током радне посете Грацу, председник Мировић састао се и са министром за Европу, међународне послове, образовање и кадровска питања Вернером Амоном (*Werner Amon*) и министарком привреде и туризма, региона, науке и истраживања Барбаром Ајбингер-Мидл (*Barbara Eibinger-Miedl*). Премијер Мировић посетио је и Едукативни центар за воћарство и виноградарство „Силберберг“ и Карго центар Грац, шпедитерску компанију, како би се информисао о организацији и начину рада, као и о могућностима за сарадњу. Током посете аустријској покрајини потписан је Споразум о партнерству између Привредне коморе Војводине и Привредне коморе Штајерске. Потпредседник Покрајинске владе и покрајински секретар за здравство Зоран Гојковић посетио је овом приликом Онколошку клинику Универзитетског Клиничког центра у Грацу, где је са управом разговарао о могућностима сарадње здравствених институција АП Војводине и Штајерске. У оквиру вишедневне посете Грацу одржано је и „Војвођанско вече“, коме су присуствовали и амбасадор Републике Србије у Аустрији Небојша Родић,

²⁵ “KEP participates in the work of “Bio Alpe-Adria-Panonia””, 25. новембар 2008. Интернет: <https://vojvodinahouse.eu/en/vesti/762/kep-participates-in-the-work-of-bio-alpe-adria-panonia>, 18.12.2023.

представници штајерске Владе, Парламента и привредници, као и чланови Удружења Срба у Штајерској. У делегацији АП Војводине су и председник Привредне коморе Војводине Бошко Вучуревић и директорка Туристичке организације Војводине Наташа Павловић.

7) ИЗВОРИ

- „Vojvodina u savezu regionalne organizacije Alpe-Jadran“. Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=NwcozoDMlKМ>, 18.1.2024.
- “Strategy of the Alps-Adriatic geographic area 2019–2027 (SAA–2027)”, март 2019. Интернет: chrome-extension://efaidnbmnnnibpsscjjpglclefindmkaj/http://neu.alps-adriatic-alliance.org/wp-content/uploads/2022/04/SAA-2019-2027_FINAL.pdf, 9.1.2024.
- Brousek, Jan, “The concept of Peace Region as Alternative to (Traditional) Political Autonomy: experiences from the Project Building the Peace Region Alps-Adriatic”, *Journal of Ethnic Studies*, 2018, no. 81.
- History | Alps-Adriatic Alliance. Интернет: <https://alps-adriatic-alliance.org/history/>, 22.12.2023.
- “KEP participates in the work of “Bio Alpe-Adria-Panonia””, 25. новембар 2008. Интернет: <https://vojvodinahouse.eu/en/vesti/762/kep-participates-in-the-work-of-bio-alpe-adria-panonia>, 18.12.2023.
- Klabjan, Borut, „Transnacionalne politike, nacionalna diplomacija?“ : Slovenci in delovna skupnost Alpe-Jadran, 1978–1991, 2013, vol. 21, no. 3. Repozitorij Univerze na Primorskem. Интернет: <http://zdjp.si/sl/acta.htm>
- Petković, Ranko: Non Aligned Yugoslavia and the Contemporary World: 1ne Foreign Policy of Yugoslavia 1945–1985, Међународна политика –Školska knjiga Beograd–Zagreb, 1986.
- Renko Manca, G., Vloga Rusije in pomen slovanske vzajemnosti na severnem Jadranu 1848–1914: doktorska disertacija, Univerza na Primorskem], Repozitorij Univerze na Primorskem. Интернет: <https://repozitorij.upr.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=12718>.
- Ruzicic-Kessler, Karlo, Regional Cooperation in Europe: Austria, Italy, Yugoslavia and the “AlpsAdriatic” Region, (Paper presented at the conference “Europa regija i mediteran. Kamo ide Hrvatska?”, Split, 23. октобар 2015.
- Savez Alpe-Jadran (Alps-Adriatic Alliance). Интернет: <https://www.istra-istria.hr/medjunarodna-suradnja-arhiva/pages/savez-alpe-jadran-alps-adriatic-alliance.html>, 27.5.2023.
- Zveza Alpe-Jadran. Интернет: <https://skupnostobcin.si/zveza-alpe-jadran/>, 26.1.2024.

- Корпонаић, Вера, „Војводина у савезу регионалне организације Алпе-Јадран“, РТВ, 6. октобар 2022, доступно на: https://rtv.rs/sr_ci/vojvodina/novi-sad/vojvodina-u-savezu-regionalne-organizacije-alpe-jadran_1379412.html, 18.1.2024.
- Олујић, Кристина, „Karl von Habsburg: 'Ukrajini treba potpora Zapada da dođe do promjene režima u Moskvi'“, *Nacional*, 20.10.2022. Интернет: <https://www.nacional.hr/karl-von-habsburg-ukrajini-treba-potpora-zapada-da-dode-do-promjene-rezima-u-moskvi/>, 24.12.2023.

8) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Алпско-Јадрански савез представља одличан пример који може вишеструко да се искористи на Балкану. Имајући у виду сличности изазова са којима се суочавају региони Балкана, а поготово земље тзв. Западног Балкана, Алпско-Јадранска иницијатива представља заправо модел који може допринети пре свега креирању међусобног поверења након периода деведесетих година 20. века. Овај модел могао би пружити огроман допринос у поспешивању међусобног поверења на више нивоа, у оквирима друштва, у политичким оквирима и оно што је можда најважније, модел би могао допринети унапређивању поверења између привредних заједница које се на Балкану суочавају са сличним изазовима попут одрживости енергетске инфраструктуре, креирања стабилне саобраћајне инфраструктуре и унапређивања тржишта рада кроз неопходности реформе образовног система (који би морао да се прилагоди савременим потребама тржишта рада у регионалном, европском и глобалном смислу). У погледу функционалности Алпско-Јадранска иницијатива, односно савез, није достигла своје пуне капацитете, али управо у овим изазовним временима ова иницијатива може искористити све отворене потенцијале који би допринели бољитку и развоју не само у оквирима региона, регија и округа који су већ део, него и у оквирима држава којима припадају ови аутономни и децентрализовани политички субјекти. Алпско-Јадрански савез може имати вишеструку улогу посматрано из угла изазова са којима се суочава балкански регион. Првобитно би допринео процесу економске динамизације, а тиме и привредном развоју и расту. Потом би допринео креирању основе за прихватање различитости унутар региона које постоје на националној, етничкој и религијској равни. Напослетку би допринео и покретању модела децентрализације у модерном смислу, не као механизму чији је крајњи циљ сепаратизам, већ као инструмент за ефективно и ефикасно креирање децентрализованог модела владања. На основу досадашњег искуства и праксе, без довољно медијске пажње о Алпско-Јадранском савезу, стиче се утисак да је реч о недовољно активној иницијативи, пре свега са формалним моделима сарадње која је утемељена на садржају Стратегије за период од 2017. до 2019. године. Како

овај модел уз праксу и постојеће искуство може допринети динамизацији регионализма унутар балканског региона, Република Србија има интерес да пружи подршку његовој примени и развоју, у смеру креирања одрживих региона који су истовремено чврсто интегрисани и неодвојиви део од процеса европских интеграција.

THE ROLE OF THE WORKING COMMUNITY/ALPS-ADRIATIC ALLIANCE IN THE POST-YUGOSLAV AREA

Abstract: Through the case study of the Alps-Adriatic Alliance, the authors in the subject paper tried to present one of the models of regionalization that affects the well-being and prosperity of the population living in regions that are members of regional cooperation frameworks. In this specific case, it is a model of regional cooperation that was initiated at the level of local authorities and that contributed to social betterment as well as changes in regional economic and political circumstances in the wider European environment. In this sense, the paper apostrophizes the development of relations between the former Yugoslavia, Austria, and Italy, which were strengthened by the act of accession of the then Yugoslav republics to the Alps-Adriatic working community. Starting from the assumption that in modern circumstances this initiative is largely marginalised, the authors tried to reveal the possibilities of its re-affirmation in the context of contributing to the intensification of European integration and the “relaxation” of political relations between the countries created in the post-Yugoslav space.

Keywords: Alps-Adriatic Alliance, cooperation, regionalization, integration, political circumstances, European integration.